

ԲԱՂՁԱԼԻ ԱՐՇԱԼՈՅՍ

Կատարուեց երկար տարիների իղձը. կատարուեց Հայաստանեայց եկեղեցու մաքուր և անկաշառ բարեկամների ցանկութիւնը, որի մասին եօթանասնական թուականներից արդէն խորհում էին լաւագոյն հայ գործիչները։ Այն միակ հաստատութիւնը, որ դարերից ի վեր հասել էր մեզ իբրեւ ամենամեծ ժառանգութիւն և պատուական մարգարիտ, որը պահպանել էր ամբողջ ազգը անդառնալի կորստից, մի քանի արտաքին հանգամանքների շնորհիւ դարձել էր մի տեսակ բիւրօկրատիական հաստատութիւն և դադարել հայ ժողովրդի կամքի և կարիքների հայելի լինելուց։ Հայաստանեայց եկեղեցին քիչ էր նմանում հաւատացեալների ժողովի, նրա հոգեւորականները բազմաթիւ դէպքերում փոխանակ ժողովրդի կարիքներին ծառայելու և պահանջներն աչքի առաջ ունենալով, նրա իղձերով և ցաւերով ապրելու, դարձել էին մի մի վարչական պաշտօնեայ և աշխատում էին հաճելի լինել իրենց զօրաւոր ընկերակիցներին և դրանիկներին։ Կար ժամանակ, որ միտք յղացուեց մտցնելու կեդրոնացումն, անարժան ձեռքերի մէջ հաւաքելու եկեղեցու գործերը և շնորհիւ այդ հանգամանքի ժողովրդի իրաւունքներն հետզհետէ աւելի և աւելի կրճատուեցին և հոգեւորականութեան ու ժողովրդի մէջ սկսուեց անջատումն, բացուեց մի վիհ, որը հետզհետէ սպառնում էր մեծանալ և վտանգ սպառնալ քրիստոնէական եկեղեցիների մէջ ամենառամկավարական Հայաստանեայց եկեղեցուն։ Մարմինը սկսել էր հիւանդանալ և հետզհետէ վատանալ և թէև հիւանդութիւնը յայտնի և միջոցները պարզ էին, այնուամենայնիւ արտաքին և ներքին բազմաթիւ հանգամանքներն արգելում էին դիմել արմատական բժշկութեան, չկար խնամատար մի ձեռք. մասսան լուռ էր, իսկ անձնուէր անհատների բարեկամական ցաւակից ձայնը խեղդւում էր եսականների

գոռում գոչումի և ճնշման ներքոյ:

Այդպիսով ս. Էջմիածնի անմիջական իրաւասութեան ներքոյ եղած թեմերն ու վիճակներն՝ իրենց կողքէզիալ հաստատութիւններով անցնում էին այնպիսի մարդկանց ձեռքը, որոնց ժողովուրդը կամ բոլորովին չէր ճանաչում և կամ ատում էր: Այն, առաջնորդական և փոխանորդական աթոռների վրայ բազմում էին մարդիկ, որոնց մասին ժողովուրդը դժուար թէ համաձայնէր ցանկալի վկայութիւնը տալ: Եւ ժողովուրդը զայրանում էր, եկեղեցուց ստուշում, կասկածով վերաբերւում դէպի եկեղեցու գլուխը և նրա կարգադրութեանց, չը նայելով որ այդ բոլորը մեծաւ մասամբ կատարւում էր կամ զօրաւոր բիւրօկրատների, կամ դրանիկներից մէկն ու մէկի ղեկուցման և ցանկութեան համաձայն: Այդպիսի դէպքերում նպատակին հասնելու բոլոր միջոցները սուրբ էին համարւում. իրար առաջ ոտք գցելը սովորական երևոյթ էր դարձել և հեռագիրներով պաշտօնեաներ և շատ անգամ լաւագոյն պաշտօնեաներ արձակելն ու անարժաններով փոխանակելը սովորական երևոյթ էր: Հայաստանեայց եկեղեցին պահպանել էր մի միայն քահանաների և Հայրապետի ընտրութեան իրաւունքը, իսկ գործակալ, յաջորդ, առաջնորդ, հոգևոր կառավարութեան, կոնսիստորիայի և Սինոդի անդամները մնում էին նշանակովի: Թէև նրանց մէջ յաճախ պատահում էին վարկաբեկ անձինք, թէև ժողովուրդը տրտնջում և իւր դժգոհութիւնը փոխադրում էր և եկեղեցու վրայ, այնուամենայնիւ այդ նշանակովի անձինք ժողովրդին պնդում էին նրա ռամկավարական բնաւորութեան մասին և ցոյց տալիս մի քանի պաշտօնեաներին ընտրելու ժողովրդին վերապահուած իրաւունքը:

Սակայն ժամանակն անողոր շարունակում էր իւր ընթացքն արագ թափով, հիւանդութիւնն աւելի և աւելի սաստկանում և դարման էր խնդրում և հարկաւոր էր մի գթոտ, վճռողական ձեռք՝ չարիքն արմատից կտրելու:

Վերջապէս հասաւ այդ ցանկալի ժամը և նա, որին ազգը իւր միաձայն քուէյով հաւատացել էր իւր դարաւոր

ժառանգութիւնը, նա, որի անուան հետ կապուած էին հայ ժողովրդի լաւագոյն իղձերը, որին հայրապետական աթոռ կոչելիս՝ այդ ժողովուրդը մի շունչ և մի մարմին էր դարձել և իւր անսահման ոգևորութեամբ տեսնողին զարմանք էր ազդում, այո՛, նա վճռեց ազատել եկեղեցին նրա ոգուն խորթ իշխանաւորական կարգերից ու սովորութիւններից և ամսոյս 10-ին իւր հայրապետական սրբատառ կոնդակով վերականգնեց նրա դարերով սրբագործուած ընտրական իրաւունքը բոլոր պաշտօնէից վերաբերութեամբ, փոխանակ անհատների յաճախ անարդար վկայութեան, ուղեց լսել իւր սիրած ժողովրդի ձայնն ու կարծիքը:

Իրաւամբ կարելի է ասել, որ մայիսի 10-ը մեր եկեղեցու վերածնութեան համար դարագլուխ է և մի պայծառ էջ մեր վերջին տարիների տխուր և արիւնոտ պատմութեան մէջ: Ուշադրութեան արժանի է այն հանգամանքը, որ այդ կոնդակով սրբագործուած է մեր նոր լեզուն և մտցուած ընդհանուր անմիջական ձայնատուութիւն, որով հնար պէտք է լինի լսել ժողովրդի իսկական ձայնը: Այո՛, հայ ժողովուրդը վերստացաւ իւր կորսուած իրաւունքը և մեր սերունդները՝ այդ նշանաւոր տօնը տօնելիս՝ առանձին ոգևորութեամբ կը յիշէն Նորին Սրբութեան՝ Հայոց Հայրիկի անունը, որն անկատար չը թողեց իւր սրտի փափագը և արձագանք տուաւ ժամանակին ու նրա հասունացած պահանջներին:

Իսկ մեզ, մեր ազգային նշանաւոր ժողովրդական եկեղեցու զաւակներին մնում է կրթիլ իրար, կրթել մեր տգէտ եղբայրներին, յարգել նրանց ձայնն ու կարծիքը, խելօքութեամբ ու ազնւութեամբ ղեկավարել նրանց և տալով կատարեալ ազատութիւն ընտրական գործում՝ յարգել բազմութեան ձայնը՝ որպէս Աստուծոյ ձայն և ցոյց տալ, որ իրօք մենք հասուն ենք և արժանի այդ մեծ իրաւունքի: